

Mot väst. Vetenskap, politik och transformation i Polen 1989–2011

Sofia Norling

Södertörn Doctoral Dissertations 89

Huddinge: Södertörns högskola 2014

216 sider. ISBN 9789186069834

Anmeldt av **Mila Oiva** [doktorgradskandidat i kulturhistorie, Universitetet i Turku og Aleksanteri-instituttet, milaov@utu.fi]

Sofia Norlings *Mot väst. Vetenskap, politik och transformation i Polen 1989–2011*, en doktorgradsavhandling forsvart i 2014 på Södertörns högskola, viser hvordan forståelsen av forskningens rolle har gjennomgått et fullstendig skifte i Polen i perioden 1989–2011. Boken viser hvordan den sosiale rollen og forventningene til vitenskapelig forskning har blitt reforhandlet og omfortolket i de polske forskningspolitiske debattene.

Boken begynner med det radikale skiftet i polsk politikk ved statssosialismens kollaps. På 1990-tallet var diskusjonene om polsk forskningspolitikk preget av en markant distansering fra den sovjetiske forskningspolitiske ideologien, hvor verdien av forskning hadde blitt vurdert etter dens evne til å bidra til utviklingen av landet. Nå krevde debattantene i stedet akademisk autonomi og frihet fra sosiale nyttekra. Det ambivalente konseptet om «Vesten» ble i denne diskusjonen brukt som et synonym for den utviklingen man ønsket for Polen.

Denne første fasen varte imidlertid ikke lenge, og mot slutten av 1990-tallet og tidlig på 2000-tallet endret tonen i diskusjonen seg. Vesten ble fremdeles betraktet som et positivt referansepunkt, men nå endret vitenskapens ideelle rolle seg fra autonomi til samfunnsnytte. Da medlemskapsforhandlingene med EU tok til, begynte idealet fra tidlig 1990-tall om vitenskapelig autonomi å fremstå som både utdatert og ineffektivt. Statlig styring ble nå et viktig verktøy for å sikre konkurransedyktig og effektiv forskning til det beste for samfunnet.

Etter 2006 tok tonen i diskusjonen enda en ny retning. EUs forskningspolitikk, som Polen hadde tatt til seg etter medlemskapet i 2004, ble nå kritisert for sin utilitaristiske og markedsorienterte profil. Den vestlige EU-modellen ble i de forskningspolitiske diskusjonene overraskende nok sammenliknet med den gamle sovjetiske modellen. Norling forklarer skiftet i diskusjonen med endringer i polsk sosiokulturell identitet: Polakker hadde begynt å

oppfatte seg selv som en viktig del av Vest-Europa fremfor som en del av det «perifere Øst-Europa». Parallelt hadde den vestlige EU-modellen sluttet å være noe fremmed og idealisert, og blitt deres egen, altså en *polsk* forskningspolitisk modell som lettere kunne kritiseres.

Hoveddelen av bokens kildemateriale består av artikler publisert i to polske tidsskrifter, *Sprawy Nauki* (Vitenskapsspørsmål) og *Forum Akademickie* (Akademisk forum). Tidsskriftene konsentrerte seg om diskusjon av vitenskapspolitikk, og flertallet av forfatterne av de studerte artiklene var velkjente akademikere og forskningsorienterte politikere. Det er alltid lett for en anmelder å stille spørsmål ved valget av kildemateriale, og å foreslå andre kilder i stedet. Selv om jeg forstår forfatterens behov for å konsentrere seg om det valgte materialet, ville det ha vært interessant å lese mer om hvorfor Norling valgte å fokusere på akkurat disse kildene. Refleksjon om hvordan andre mulige fora – som partipolitiske programmer, den økende mengden web-baserte debatter, eller standpunktene til universitetene, fagforeningene og kirken samt utvikling i internasjonal forskningspolitikk – påvirket debatten, ville ha forklart for leseren hvorfor det å konsentrere seg om nettopp disse tidsskriftene var det mest passende valget for dette temaet. En bredere diskusjon av alternative kilder ville ha illustrert for leseren mangfoldet i den polske debatten, og muligens også hva som var unikt i den polske forskningspolitiske diskusjonen sammenliknet med andre land.

En av de mest fascinerende delene av boken er analysen av dynamikken i endringene, og hvordan endringene ble formet i språklige reforhandlinger og omfortolkninger. Norling bruker Sheila Jasanoffs og Thomas F. Gieryns teoretiske verktøy og konseptet om grensarbeid for å belyse de sosiokulturelle transformasjonene som fant sted i Polen. Denne tilnærmingen innebærer bruk av et lingvistisk perspektiv på å analysere redefineringen og reformeringen av samfunnet: Reforhandlingen og omfortolkningen i diskusjonene var forutsetninger for den faktiske politikken og for organisatorisk reform.

Norlings avhandling er meget betimelig nå som forskningsfinansiering igjen reforhandles i Europa. Det er også fruktbart å sammenlikne boken med den pågående internasjonale debatten om reform innenfor høyere utdanning. Mer generelt er boken et viktig bidrag til en bedre forståelse av polsk samfunn, kultur og politikk over de siste tiårene. Studiet belyser transformasjonene som fremdeles pågår i Polen. De forskningspolitiske diskusjonene

gjenspeiler andre debatter i samfunnet og reflekterer den endrede polske sosiokulturelle identiteten og skiftende politiske strømninger. Derfor er boken verdt å lese for alle som er interessert i å forstå det polske samfunnet bedre.

Oversatt fra engelsk av Minda Holm

The Changing Russian University: From State to Market

Tatiana Maximova-Mentzoni

London: Routledge 2013

196 sidor. ISBN 9780415540186

Recensert av **Sari Eriksson** [forsker, Alexanderinstituttet, Helsingfors universitet, sari.eriksson@helsinki.fi]

Tatiana Maximova-Mentzoni undersøker i sin bok *The Changing Russian University: From State to Market* den omvandling som skett inom det ryska högskoleväsendet efter Sovjetunionens fall. Maximova-Mentzoni beskriver hur den statliga kontrollens kollaps efter Sovjettiden ledde till att universiteten kommersialiseras (marketization). Förändringsprocessen som startade under 1980-talet märktes i synnerhet mellan staten och universiteten i fråga om kontroll. Som en följd av Sovjetunionens oppløsning förmodade den försvagade staten inte längre övervaka universiteten, vilka tidigare varit underkastade en sträng kontroll. Universiteten fick klara sig på egen hand.

I boken används termerna »market-oriented changes» och »marketization» för att beskriva hur övergangen från planekonomi till markedsekonomi visar sig inom universiteten. Transitionen från planekonomi till markedsekonomi var även en stor psykologisk utmaning och medförde konflikter som tillspetsades inom universitetet. Under Sovjettiden sågs marknadsføring endast som en kapitalistisk ideologi och som sådan förbjuden, även om författaren påpekar att verksamhet som liknade marknadsføring även fanns på den tiden. Boken ger en bra bild av den ideologiska och systematiske omvandling som skedde inom universiteten under åren efter Sovjetunionens sönderfall.

Bokens syfte är inte att i första hand presentera vilka förändringar Sovjetunionens kollaps ledde till utan att ur ett kommersialiseringsperspektiv skildra hur ryska universitet i egenskap av natio-